

FORWARD SÖZLEŞMELERİN GÜNÜMÜZ PİYASALARINDA YERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Prof. Dr. Hilmi KIRLIOĞLU
Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi
hilmik@sakarya.edu.tr

Öğr. Gör. Fırat ALTINKAYNAK
Sakarya Üniversitesi Karasu MYO
faltinkaynak@sakarya.edu.tr

ÖZET

Gün geçtikçe büyüyerek gelişen piyasaların getirmiş olduğu farklı yatırım fırsatları, birçok finansal riski de beraberinde getirmektedir. Gerek spekülasyon gerek risk yönetimi için yatırım yapılan forward sözleşmeler, sözleşmeye imza atan şirketlere (tarafalara) devir edemeyecekleri, tek taraflı vazgeçemeyecekleri borç yükümlülüğü ve alacak hakkı gibi sorumluluklar yüklemektedir. Taraflara belli bir sorumluluk ve hak yükleyen bu sözleşmeler bu çalışmada TMS ve TFRS çerçevesinde değerlendirilerek, muhasebesel olarak izlenmeye ve raporlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Forward, TMS ve TFRS*

ABSTRACT

Day by day, different investment opportunities that have brought emerging markets grew, many financial risks brings with it. Invested in forward contracts for speculation or should have to risk management, the contract signatory companies or parties won't transfer, imposes unilateral debt obligations and responsibilities; such as whether they will waive the right to receive. This contract, which loads a certain responsibility and right sides evaluated according to IAS and IFRS in this study, it was tried to be monitored as accounting and reporting.

Keywords: *Forward, IAS, IFRS*

1. Giriş

Sürekli bir devinim halinde gelişen ekonomik, siyasal ve teknolojik koşullar ile küreselleşen dünya artık tek bir pazar haline gelmiştir. Bu gelişmeler, dünya finans piyasalarında da etkilerini göstermiş ve dünya üzerinde farklı ülkelerdeki finansal piyasalar birbiriyle bütünleşmiştir. Bir yandan küreselleşmenin getirdiği zorlu rekabet şartları, bir yandan siyasal kararların getirdiği uluslararası riskler ve bir yandan da mevsimsel hareketlerin ve değişikliklerin taşıdığı büyük riskler; özellikle tarım sektöründe gün yüzüne çıkmaktadır. Günümüzde gerek büyüyen ekonomi karşısında küçülmek, gerekse çağa ayak uydurabilmek adına tarım sektöründe faaliyet gösteren

şirketler, maruz kaldıkları hayati riskleri önleyebilmek için geleneksel finansal araçlara alternatif olabilecek yeni finansal araçlara ihtiyaç duymaktadırlar. İhtiyaç doğrultusunda 1970'ler sonrası ortaya çıkan ve özellikle 1980'li yılların başından itibaren giderek artan bir öneme sahip olan risk yönetim anlayışı ile belirsizliği, ölçülebilir risk ihtiyacını karşılayan türev finansal araçlar bu çabaların bir ürünüdür. Ortaya çıkan bu finansal araçlar, finans dünyasında risk yönetim anlayışının gelişmesi ile tüm dünyada ciddi anlamda talep görmektedir.

Günümüzde, tüm dünya piyasalarında tutunan ve işlem hacmi her yıl süratle artan türev finansal araçlar içerisinde yer alan forward sözleşmeler, özellikle yatırımcılara piyasada oluşabilecek riskleri karşı tarafa aktarma imkanı sunar. Tarım sektöründe hammadde veya emtia üzerine yazılan bu sözleşmeler hem spekülasyon hem de riskten korunma gibi iki ayrı amaca hizmet etse de ; bu durum risklerin yönetilmesini sağlayarak, spekülasyon ile fiyat dalgalanmalarını azaltır, geleceğe yönelik tahminlerde bulunmayı kolaylaştırır ve piyasa hacmine işlerlik ve genişlik kazandırır.

Bu sözleşmeler, bir yandan riski yönetmek, kar marjını arttırabilmek gibi birçok ihtiyaca cevap verirken; bir yandan da bu sözleşmeler muhasebesel kayıt, takip ve dolayısıyla denetlenebilmek gibi bazı büyük sorunları da beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma ile; özellikle günümüz tarım piyasasında sıkça kullanılan, "Dalında-Bahçede-Tarlada Satış" yöntemi ile yapılan forward sözleşmelerin yapısı, uygulamadaki yeri, muhasebesel bakış açısı ve kayıtları örneklendirilerek, tarım sektöründe bu sözleşmelerin nasıl izlenmesi gerektiğine değinilmiş, bu sektördeki şirketlerin mali tablolarındaki şeffaflığın yakalanması amaçlanmıştır.

2. Forward Piyasalar, Sözleşmeler ve Çeşitleri

Bu finansal araçların doğduğu ve geliştirildiği forward piyasaların tarihi çok eski çağlara kadar gitmektedir. İlk türev sözleşmelerin, M.Ö. 1750 yılında, Mezopotamya'da kil tabletlere yazıldığı bilinmektedir. Kayıtlardaki ilk vadeli işlem sözleşmeleri ise, Eski Yunan filozofu Thales'in kışın, bahardaki zeytin hasılatı için yağhanelerle yaptığı, günümüzdeki forward ve opsiyon sözleşmelerine benzeyen pazarlıklardır (Oral E. , Kayacan M, 1998, s. 26-27) . Türev piyasaların var olması için temel koşul; piyasada konu olan mal ya da finansal varlık fiyatlarının bir risk transferi gerektirecek kadar değişken olmasıdır. Tarımsal ürünler bu nitelikte olduğu için, ilk türev araç piyasaları bu alanda kurulmuştur. Dolayısıyla forward sözleşmeler, tarihte ilk rastlanan vadeli sözleşmelerdir.

İngilizce kökenli olan ve Türkiye'de değişikliğe tabi tutulmadan İngilizce'deki şekliyle kullanılan "Forward"; "belirli bir miktar ve kalitedeki para, döviz, altın, mali araç ve diğer türev ürünlerin önceden belirlenen fiyatla, gelecekteki bir tarihte, borsa şeklinde organize olmayan bir piyasada alım ve satımını kapsamına alan teslim amaçlı bir vadeli işlemdir (R. Örtten ve İ. Örtten, s. 39.). Forward, risk yönetiminde kullanılan riski devretme ve kar amaçlı bir vadeli işlemdir. Risk yönetimi açısından forwardın önemi, gelecekle ilgili belirsizlikler ile riskin azaltılması yoluyla firmaların nakit akışlarına düzenlilik kazandırılmaktır.

Forward işlemler, genellikle her tür malla ilgili olarak yapılabilir. Bu nedenle, yapıldıkları ürünlere göre çeşitlere ayrılabilirler. Bununla birlikte, piyasalardaki forward

işlemler; döviz forward sözleşmeleri, faiz forward sözleşmeleri ve ticari mal forward sözleşmeleri olmak üzere üç grupta incelenmektedir.

-Döviz Forward İşlemleri; dövizin, ulusal para karşılığında, gelecekte belirli bir tarihte teslim edilmek şartıyla, alımı ve satımı için bugünden yapılan sözleşmelerdir. Bu piyasalara forward döviz piyasaları denir. Vadeli döviz piyasaları, genellikle, ileri bir tarih için, piyasadaki işlemcilerle bugünden döviz kuru garantisini sağlar. Bu nedenle, eğer bir ihracatçı forward döviz kurunu garantilemek isterse, bu işle uğraşan bankalar veya broker'larla sözleşme yapabilir. Böyle bir sözleşme, belli bir tutar dövizin, belirli bir tarihte, belirlenmiş bir kurdan, belirlenmiş bir dövize çevrilmesini garanti eder. Bu sözleşmeler, ihracatçı ve ithalatçılara, gelecekteki tarihlerde yapacakları teslimat, tahsilat ve ödemelerde, fiyat değişimlerinden doğan risklerden korunma olanağı sağlar(Kurtcebe E. 2015, s:29)

-Faiz Forward İşlemleri ; Forward sözleşmelerinin ikinci türü, faiz forward sözleşmeleridir. Genellikle, vadeli sözleşmeler döviz üzerine yapılırken, faiz riskinden korunmak için de vadeli sözleşmeler yapılabilir. Bu sözleşmeler, faiz forward sözleşmeleri olarak tanımlanmaktadır. Faiz forward sözleşmelerini yapanların amacı, kendilerini gelecekteki faiz değişimlerine karşı korumaktır. Burada kredi kullanan işletme, kendisini gelecekteki faiz artışlarına karşı korumaya çalışırken, kredi veren taraf ise, gelecekteki faiz düşüşlerine karşı korunmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, faiz forward sözleşmelerinde taraflar, belli tutardaki anaparaya, belirli bir süre için uygulanacak olan faiz oranı üzerinde anlaşılır. Bu orana da forward faiz oranı denir(Ceylan A ve Korkmaz T., a.g.e, ss. 368-369).

- Mal veya Emtia Forward Sözleşmeleri; bu sözleşmeler bir malı, gelecekteki bir tarihte, sözleşme tarihinde saptanan belirli bir fiyattan tarafları bu malı almaya ya da satmaya zorunlu kılan sözleşmelerdir. Teslim tarihi, yeri, mal miktarı, niteliği ve sözleşmenin fiyatı, sözleşme yapıldığı sırada ilgili taraflarca belirlenir. Belirlenen bu vadeye, malın teslim yerine, koşuluna ve fiyatına hem satıcı hem de alıcı sözleşmenin vade tarihinde uymak zorundadır. Bu sözleşmelerin tarafları büyük ölçüde üreticiler olmakla beraber, son kullanıcılar ve mal ticareti yapan satıcılar da olabilir. Bu sözleşmeler, değişken fiyat riskini veya piyasa riskini azaltmak, ortadan kaldırmak ve spekülasyon amacıyla kullanılmaktadır. Sözleşmeye taraf olan satıcı, çeşitli nedenlerden dolayı gelecekte fiyatların düşmesi riskine karşı önlem almaktayken; sözleşmenin diğer tarafı olan alıcı ise, gelecek dönemde fiyatların yükselmesine karşılık önlem almak amacıyla bu sözleşmeleri imzalamaktadırlar. Dolayısıyla sözleşmenin vadesi geldiğinde spot piyasadaki fiyata göre, taraflar açısından kar veya zararın oluşup oluşmadığı anlaşılır ve bu sözleşmeden doğacak kar ya da zarardan, taraflardan biri kar ederken, diğeri zarar etmektedir.

3. Forward Sözleşmelerin Yapısal Özellikleri ve Muhasebesel Bakış

Forward sözleşmeler, hem yapısı hem işleyişi hem de yüklediği sorumluluk açısından, opsiyon, future ve swap gibi diğer türev araçlardan çok farklıdır. Forward sözleşmeler muhasebesel açıdan tıpkı borç-alacak gibi taraflara karşılıklı hak ve yükümlülükler getirir. Bu nedenle, tek tarafın isteği veya kararı ile vadeli işlemden cayılamaz, geri dönülemez. Sözleşmeyi yapanlar, sözleşme sona erene kadar yükümlülük altındadırlar. Sözleşmenin iptali de tarafların mutabık kalmalarıyla mümkündür.

Dolayısıyla forward sözleşmeler, taraflara borç yükümlülüğü ve alacak hakkı doğurduğundan, işletmelerin finansal durum tablolarında gösterilmesi uygun görülür. Forward sözleşmelerde diğer türev araçlarda takas kurumunda yapılan günlük hesaplaşmalar yoktur. Bu sözleşmelerde muhasebesel kayıtlar iki ayrı zamanda yapılır. Bunlardan biri sözleşmenin doğduğu zaman, bir diğeri de sözleşmenin yükümlülüğü vade bitiminde yerine getirildiği zamandır. Forward sözleşmelerde kâr veya zarar vade sonunda yani işlem gerçekleştiğinde oluşur. Dolayısıyla sözleşme sonunda taraflardan biri kar etmişse; diğeri bu sözleşmeden zararla çıkacaktır. Vade sonunda yapılacak muhasebe kaydında taraflardan biri sözleşmeden doğacak kârı, özkaynaklar grubunda direk kar olarak raporlarken; diğer taraf ise doğacak zararı aynı şekilde özkaynaklar grubunda özkaynakları azaltacak zarar olarak raporlamaktadır. Forward sözleşmeye konu olacak olan finansal varlığın özellikleri, teslim ve ödemenin yapılacağı tarih, teslim yeri ve yöntemi, miktarı ve fiyatı olmak üzere tüm ayrıntılar taraflar arasında serbestçe belirlenebilir. Dolayısıyla muhasebesel açıdan bu sözleşmeler tıpkı tarafların kendi istekleri ve şartları doğrultusunda aralarında imzaladıkları ticari borç-alacak senetlerinin yapısıyla örtüşmektedir. Forward işlemlerinde vade sınırı yoktur, bir gün olabileceği gibi birden fazla döneme de uzayabilir. Dolayısıyla muhasebesel açıdan bu sözleşmeler vadelerine göre, sözleşmeden doğan alacak hakkı cari dönem içerisinde ise dönen varlıklar hesap grubunda, cari dönemden sonraki dönemlerde ise duran varlıklar hesap grubunda raporlanabilir. Aynı şekilde karşı taraf için ise cari dönem içinde borç yükümlülüğü doğuyorsa kısa vadeli yabancı kaynaklarda, sözleşmenin vade tarihi cari dönemden sonraki dönemlerde borç yükümlülüğü ise uzun vadeli yabancı kaynaklarda raporlanır. Forward sözleşmeler, tıpkı bonolar gibi nama yazılıdır, alacak senetlerinde olduğu gibi devir edilemez. Future, opsiyon ve swap sözleşmelerde var olan kurtaj veya marjın sistemi uygulaması forward sözleşmelerinde mevcut değildir. Dolayısıyla herhangi bir komisyon gelir-giderleri kaydı gerektirmez. Forward sözleşmelerde, diğer türev araçlarda olduğu gibi belli bir aracı kurum yoktur. Tamamen karşılıklı güvene dayanan, birbirini tanıyan iki taraf arasında imzalanır. Forward sözleşmelerde, sözleşmenin gerçekleşme anına kadar, tarafların birbirlerine ödeme yapmaları söz konusu değildir. Bu sözleşmelerde, sözleşmenin yapıldığı tarihteki ve sözleşmede belirlenen fiyattan alım satımın yapılması zorunludur. Uygulamada forward sözleşmeler işletmelerin ana faaliyetlerinin konusu olan alım satım işlemlerinden doğarlar. Bu yüzden burada sözleşmeden doğan alacak hakkı, "Ticari Alacaklar" grubunda, borç yükümlülüğü ise "Ticari Borçlar" hesap grubunda raporlanmalıdır. Sözleşmeden doğan borç ve alacak yükümlülüğü kesinlikle, "Diğer Alacaklar, Diğer Borçlar veya Mali Borçlar" gibi hesap gruplarında raporlanması uygun düşmeyebilir. Forward sözleşmeler ancak, önceden belirlenen vade gününde tarafların edimlerini, teslim ve ödemelerini yerine getirmeleri ile kapanır. Forward sözleşmeler vadeye uyulmasını gerektiren teslim amaçlı işlemlerdir. Bu nedenle, forward sözleşmeler, vadeli işlem sözleşmeleri olarak da ifade edilir. Tüm diğer türevler belli bir borsada alım satımına konu olup, organize piyasalarda işlem görürken; forward sözleşmelerin alım-satımının yapıldığı belli bir borsa yoktur ve iki taraf arasında tezgahüstü piyasalarda işlem görmektedir.

4. Finansal Riskten Korunma Amaçlı Edinilen Forward Sözleşmelerin "TMS41 Tarımsal Faaliyetler" - "TMS39 Finansal Araçlar" - "TMS18 Hasılat" Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi

Finansal piyasaların küreselleşmesi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, mali tabloların karşılaştırılabilirliğine ve şeffaflığına yönelik ihtiyaçların önemini artırmıştır. Özellikle işletmeyle ilgisi olan tüm taraflar için mali tabloların şeffaflığı büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla işletmelerin yapmış oldukları ve işletmeye yükümlülük veya hak getiren tüm ticari işlemler mali tablolarda açık bir şekilde gözükmelidir. Çünkü bu şirketin halka açılımı, devri veya başka bir şirketle söz konusu olduğunda, söz konusu taraf şirketin mali tablolarından şirketin tüm iç yüzünü görebilmelidir. Forward sözleşmeler tamamen tarafların, finansal riskten korunma ve spekülasyon yapmak amacıyla imzaladıkları, taraflara kesin borç yükümlülüğü ve alacak hakkı doğuran vadeli alım-satım sözleşmeleridir. Forward sözleşmelerin tüm bu özelliklerinden dolayı, şirketlerin ve mali tablolarının şeffaflığı adına, bu sözleşmelerin getirdiği borç yükümlülüğü ve alacak hakkı şirketlerin bilançolarında görülebilmeli ve izlenebilmelidir. Bu sözleşmeler, temelde riskin karşı tarafa aktarılması amacını gerçekleştirmek isteyen yatırımcılar tarafından işletilmektedir. Piyasadaki alıcılar ve satıcılar arasında gerçekleştirilen forward işlemler, direkt olarak piyasa riskinin karşı tarafa aktarılması sonucunu doğurmaktadır. Bu yönüyle forward sözleşmeler, yeni bir risk kaynağı olamazlar, sadece var olan risklerin aktarılmasına aracılık ederler.

Tarım sektöründe imzalanan forward sözleşmelere, gerek ürün özellikleri gereği "TMS 41 Tarımsal Faaliyetler", sözleşme özellikleri gereği "TMS 39 Finansal Araçlar" ve gerekse satıştan doğan gelir açısından "TMS 18 Hasılat" standartları açısından bakılacak olursa;

- "TMS 41 Tarımsal Faaliyetler" Standardına Göre;

Tarımsal faaliyetlerin muhasebeleştirilmesi için ya da bir diğer deyişle aktive alınabilmesi için aşağıdaki 3 koşulun oluşması gerekir (TMS 41, md.10);

- a) İşletmenin, söz konusu varlığı geçmiş olayların sonucu olarak kontrol etmekte olması,
- b) Varlığa ilişkin gelecekteki ekonomik faydaların işletmeye aktarılmasının muhtemel olması,
- c) Varlığın gerçeğe uygun değerinin veya maliyetinin güvenilir olarak ölçülebilmesi.

Buradan hareketle canlı varlıklar gerçeğe uygun değerinin tespiti halinde bu değerle değerlendirilecektir. Canlı varlık veya tarımsal ürüne ait aktif bir piyasa var ise bu piyasadaki ilgili varlıkların alım-satımı sırasında oluşan değer (fiyat), ilgili canlı varlığın gerçeğe uygun değerini ifade eder. (TMS 41 md.17).

Tarım sektöründe de olsa forward sözleşmeler "TMS 39 Finansal Araçlar" standardı kapsamında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, uluslararası muhasebe standartları kapsamında finansal riskten korunma (hedge) muhasebesinde, finansal riskten korunma aracı ile finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişikliklerin kar veya zarardaki etkileri muhasebeleştirilir(TMS 39, md:85). Finansal riskten korunma amaçlı edinilen türev

finansal araçlar, finansal riskten korunma amacıyla elde edilmiş ise, finansal riskten korunma ilişkisinin çeşidine göre, muhasebeleştirilme esasları değişmektedir. Bunlar:

- *Piyasa Değeri (Gerçeğe Uygun Değer) Riskinden Korunma Amaçlı Muhasebeleştirme:* Finansal riskten korunma aracının gerçeğe uygun değerinin yeniden ölçülmesinden veya söz konusu finansal riskten korunma aracının defter değerine ilişkin yabancı para kur farkından kaynaklanan kazanç ya da kayıplar, kar ya da zararda muhasebeleştirilir. Söz konusu durum, finansal riskten korunma konusu kalemden kaynaklanan ve korunulan riskle ilişkilendirilebilen kazanç veya kayıp, finansal riskten korunma konusu kalemin defter değerine yansıtılır ve kar veya zararda muhasebeleştirilir. Söz konusu durum, finansal riskten korunma konusu kalem maliyeti üzerinden ölçülmüş olsa dahi geçerlidir(TMS 39, md:89).

- *Nakit Akış Riskinden Korunma İşlemleri Muhasebesi:* Nakit akış riskinden korunma işlemi, finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kayıpların etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilir ve finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç ya da kaybın etkin olmayan kısmı kar veya zararda muhasebeleştirilir (TMS 39, md:95)

- *Yurtdışındaki İşletmede Bulunan Net Yatırım Riskinden Korunma Muhasebesi:* Yurtdışındaki işletmede bulunan net yatırım riskinden korunma amaçlı işlemler, net yatırımın bir parçası olarak muhasebeleştirilen parasal kalemlere ilişkin finansal riskten korunma işlemleri de dahil olmak üzere, nakit akış riskinden korunma işlemlerine benzer şekilde muhasebeleştirilir (TMS 39, madde 102); Finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olduğu tespit edilen kısmı diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilir ve finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kaybın etkin olmayan kısmı kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

Riskten korunma amaçlı türev araçları değerlemeye tabi tutarken, korunma amacının göz önünde bulundurulması gerekir. Şayet sözleşme nakit akış riskini ve döviz cinsinden net yatırım riskinden korunmak amacıyla yapılıyorsa, sözleşme sonucunda ortaya çıkacak kazanç ya da kayıp tutarının

işleme konu olan finansal kararın sonuçlarını düzeltmede kullanılacak biçimde muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Sözleşmeye spekülasyon veya fiyat riskinden korunmak amacıyla taraf olunması halinde ise ortaya çıkan kazanç ya da kayıp tutarının, içerisinde bulunulan dönemin sonuç hesaplarına aktarılması gerekir (Bilgili,2005:113).

Forward sözleşmenin doğduğu ticari işlem tarihi; şirketin bir varlığı almayı veya satmayı taahhüt ettiği tarihtir (TMS 39, md: 55). Bir şirketin bir iktisadi varlığı satın almak veya satmak üzere yükümlülük altına girdiği tarihtir. Satın alınacak varlığın ve satın alma bedeli olarak ödenecek borcun, yükümlülüğe girildiği tarihte kayıt altına alınması esastır (Şensoy, 2002: 28).

Sözleşmeye konu olan ürünün teslim tarihi ise, bir varlığın işletme tarafından teslim alındığı veya işletme tarafından teslim edildiği tarihtir. Teslim tarihi muhasebesine göre, ticari işlem tarihi ile teslim tarihi arasındaki dönem boyunca endeks vadeli işlem sözleşmesinin gerçeğe uygun değerinde (Borsa değeri) meydana gelen değişimler; gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflandırılan finansal varlıklar için kâr veya zarar hesabında muhasebeleştirilir (TMS 39, md: 56). Ancak

muhasibinin ihtiyatlı olma kuralı uyarınca, piyasa fiyatlarının taraflardan biri için vadeli işlemin zarar doğuracak yönde gelişmesi durumunda, ilgili taraf olası zararı için karşılık ayırabilir.

5. Tarım Sektöründe Gerçeğe Uygun Değer (Piyasa Değeri) Riskinden Korunma Amaçlı Forward Uygulama Örneği

Örnek Olay: Antalya’da domates üreticiliği yaparak faaliyet gösteren ABC Ltd.Şti. ile aynı şehirde salça fabrikası olarak faaliyetlerini sürdüren XYZ A.Ş. arasında 01/03/2015 tarihinde, hammadde alım-satımını konu alan bir forward sözleşmesi imzalanmıştır. Söz konusu forward sözleşmesinin içeriğinde yer alan şartlar:

- Bu sözleşme XYZ A.Ş. ile ABC LTD.ŞTİ. arasında imzalanmıştır. Bu sözleşme ciro edilemez.
- Kilogramı 1 TL üzerinden, yekünde 500 ton domates alım-satımı yapılacak ve sözleşme tutarının genel toplamı 500.000 TL olacaktır.
- Sözleşme 15/08/2015 tarihinde son bulacaktır.
- Ürünün tarlada yetişmesi sırasında oluşacak tüm sorumluluklar ve riskler (doğal afet ve harcamalar), ürünü satın alan tarafa aittir.
- Bu sözleşme süresince, hiçbir şekilde bu sözleşmeden cayma veya fesih hakkı bulunmamaktadır.

Ayrıca vade tarihinde spot piyasadaki domatesin cari piyasa değeri, vadeden doğan faizsel farklar veya kur farkları gibi kriterler dikkate alınmayacak, ancak XYZ A.Ş. nin sözleşme bedeli olan 500.000 TL yi, ABC LTD.ŞTİ. ne ödemesi ile sözleşme fesih olacaktır. Tipik bir forward sözleşmesinin tüm ana özelliklerini içeren bu anlaşma gereği tarafların yapacağı muhasebe kayıtları aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

Salça Fabrikası Olan Alıcı Taraf Açısından Muhasebe Kayıtları:

Sözleşmenin doğduğu veya imzalandığı tarihte alıcının yapacağı kayıt:

01/03/2015	
15X VERİLEN STOK SİPARİŞLERİ 15X.01 Forward Sözleşmesiyle siparişe bağlanan stok	500.000
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR 329.01 Forward Sözleşme Borcu	500.000
<i>ABC Ltd. Şti. ile yapılan forward sözleşmesine istinaden kayıt</i>	

Sözleşmenin vade tarihi geldiğinde, spot piyasada domatesin kilogram fiyatının, 1,15 TL olduğunu farz edelim. Böyle bir durumda salça fabrikası imzalamış olduğu sözleşmeden dolayı, domatesi cari değerinden kilogram başına 0,15 TL daha ucuza satın

almış olacaktır. Piyasa değeri riskinden korunma amacıyla yapılan bu sözleşmeyle, salça fabrikası sözleşmeye konu olan 500 ton domatesto toplamda 75.000 TL kar etmiştir. Daha açık ifadeyle, salça fabrikası bu sözleşme ile 500 ton hammaddeyi, piyasa değerinden 75.000 TL daha az ödeyerek satın almıştır. Fakat burada salça fabrikası her ne kadar hammaddeyi gerçeği uygun değerinden toplamda 75.000 TL daha ucuz satın almış olsa da, satın alınan bu hammadde “TMS-2 Stoklar” standardına göre geri kazanılabilir değerle değerlendirilmeli ve malın maliyetine bu fark yansıtılmalıdır. Ayrıca “TMS-18 Hasılat” standardı kapsamında gelir veya giderlerin oluşma nedenleri dört ayrı temele oturtulur. Bunlar:

- a) İşlem Temelli Gelir ve Giderler,
- b) Zaman Temelli Gelir ve Giderler,
- c) Karar Temelli Gelir ve Giderler,
- d) Piyasa Temelli Gelir ve Giderler’ dir.

Yine “TMS-18 Hasılat” standardı kapsamında piyasa temelli doğan gelir veya giderler, “Olağan Gelir ve Gider” olarak kabul edilmekte ve ilgili işletmenin gelir tablosundaki ilgili hesaplara aktarılmaktadır. Dolayısıyla salça fabrikası açısından sözleşmeden doğan bu olumlu fark, sözleşmeden doğan olağan gelir ve kar olarak, “649 Diğer Olağan Gelir ve Karlar” hesabında raporlanabilir.

Buradan hareketle vade tarihi geldiğinde alıcı taraf olan salça fabrikasının yapacağı kayıt:

15/08/2015			
150 İLK MADDE MALZEME		575.000	
15X VERİLEN STOK SİPARİŞLERİ			500.000
15X.01 Forward Sözleşmesiyle siparişe bağlanan stok			
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR			75.000
649.01 Forward Sözleşmesinde doğan kar			
<i>ABC Ltd. Şti. ile yapılan forward sözleşmesiyle gelen hammadde kaydı</i>			
/ /			
15/08/2015			
329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		500.000	
329.01 Forward Sözleşme Borcu			
102 BANKALAR			500.000

ABC Ltd. Şti. ile yapılan forward sözleşmesi borcunun ödenmesi kayd

Domates Üreticisi Olan Satıcı Taraf Açısından Muhasebe Kayıtları:

Bu örnek olaya, muhasebesel açıdan karşı pencereden bakılacak olursa; özellikle ülkemizde spekülasyon amaçlı tarım sektöründe uygulanan “Dalında-Bahçede-Tarlada Satış” yöntemiyle imzalanan forward sözleşmeleri ile risk ve sorumluluk üreticiden çıkar. Çünkü tüm diğer tarım ürünlerinde olduğu gibi, ürün daha tarlaya yeni ekilmiş ve henüz yetişmeden salça fabrikası ürünü tarlada satın almıştır. Mevsimsel koşullardan dolayı (ürüne dolu vurması, sel vb.) oluşacak zarar, tamamen ürünü alan tarafa aittir. Dolayısıyla sözleşme imzalandığı an üretici riski ve sorumluluğu karşı tarafa devretmiş ve satış geliri tahakkuk etmiştir. Zira “TMS-18 Hasılat” standardında hasılatın doğabilmesi için, satışa konu olan ürünün riski ve sorumluluğu satıcıdan çıkması gerekir.

Dolayısıyla sözleşmenin doğduğu veya imzalandığı tarihte satıcı tarafın yapacağı kayıt :

01/03/2015		
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	500.000	
127.01 Forward sözleşmesi ile doğan alacak hakkı		
600 YURT İÇİ SATIŞLAR		500.000
<i>XYZ A.Ş. ile yapılan forward sözleşmesiyle yapılan satışın kaydı</i>		
Sözleşmenin vade tarihi geldiğinde yapılacak kayıt ise:		
01/03/2015		
102 BANKALAR	500.000	
127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		500.000
127.01 Forward sözleşmesi ile doğan alacak hakkı		
<i>XYZ A.Ş. ile yapılan forward sözleşmesinin tahsil kaydı</i>		
/ /		

6. Sonuç ve Öneriler

Tarımsal piyasalar, diğer finansal piyasaların taşıdığı risklerden farklı olarak, mevsimsel hareketlerin taşıdığı riskleri de barındırmaktadır. Dolayısıyla bu sektörde ürünlerin ya da hammaddelerin gelecekteki spot piyasa değerlerini tahmin etmek neredeyse imkansızdır. Birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkan bu belirsizlikler ve

tahmin güçlüğü, bu sektörde forward sözleşmelere olan talebi ciddi bağlamda kamçulamaktadır. Sektörde işlem hacmi sürekli artan bu sözleşmelerin muhasebesel kaydı ve takibi her geçen gün daha çok önem arz etmektedir. Lakin günümüzde tüm dünyaya entegre edilmeye çalışılan “Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları”nın ana amaçlarından biri, şirketlerin mali tablolarında şeffaflığı yakalayarak; bu mali tabloların şirketlerin içlerine tam açıklıkla ayna tutmasını sağlamaktır.

Sonuç olarak bu çalışma ile gelinen noktada forward sözleşmeler, sözleşmeye imza atan şirketlere (tarafalara) devir edemeyecekleri, tek taraflı vaz geçemeyecekleri borç yükümlülüğü ve alacak hakkı gibi sorumluluklar yüklemektedir. Son dönemlerde bazı çalışmalarda nazım hesaplarda izlenen bu sözleşmeler ile, sözleşme imzalandıktan sonra, vade tarihi gelmeden şirketin satışı veya kapanışı söz konusu olursa; nazım hesaplarda izlenen bu borç yükümlülüğü veya alacak hakkı mali tablolarda gözükmeyecek ve sözleşmenin vade tarihi geldiğinde, bu yükümlülük veya hak izlenemediği için haksız karışık bir durum ortaya çıkacaktır. Böyle bir durumda ise muhasebesel açıdan, açıklık ve şeffaflık kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Sözleşme imzalandığı an itibariyle başlayan ve sözleşmenin bedelinin ödenmesi ile ancak son bulan bu hak ve yükümlülüklerin, sözleşmeye imza atan şirketlerin mali tablolarına yansıtılması, mali tabloların ve şirketin şeffaflığı açısından hayati önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Angın, E. (1998)“Türev Piyasalar: Future, Forward, Swap ve Option İşlemleri”, *Vergi Dünyası Dergisi*, 203
- Bilgili, Erhan, Nermin Akyel ve Nevran Karaca, (2005), Futures Sözleşmeler ve Muhasebeleştirilmesi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 26,
- Ceylan, A & Korkmaz, T (2012). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*, Bursa
- Chambers, N.(2009), *Türev Piyasalar*, İstanbul, 3. Basım,
- Erdemol, H.(1993), *Bankalarda Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulamaları*, İstanbul
- Erdoğan, N. (1995)*Uluslararası İşletmelerde Mali Risk ve Yönetimi & Çağdaş Finansman Teknikleri*, İstanbul, 2. Baskı,
- Erdoğan, O & Kayacan, M. (1998)“Finansal Türevlere Ne Zaman Başlanmalı? İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Örneği”, *İMKB Dergisi*, 2/5, İstanbul,
- Karadağ, İ. (2008). Vadeli İşlem Piyasalarında, Türev Ürünlerinden Biri; Forward İşlemlerinin Hukuki Yapısı, Vergisel Boyutu ve Muhasebe İşleyişi, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 60,
- Kırlioğlu H ve Çevik Z. Tarımsal Faaliyetler Standardı UMS/TMS 41 Kapsamında, Tarımsal Faaliyetlerde Stratejik ve Taktik Kararların Analizi
- Kurtcebe, E. (2015), “Türev Finansal Araçlar ve Muhasebeleştirilmesi” pamukkale üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme A.B.D. Prof. Dr. Hakan AYGÖREN

Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICAFR 16 Özel Sayısı
Int. Journal of Management Economics and Business, ICAFR 16 Special Issue

- Kürşat Yalçın, Cihan Tanrıöven, Hasan Bal, Emine Ebru Aksoy ve Çiğdem Kurt,
Finansal Teknikler ve Türev Araçlar, Ankara 2011,
- Özerhan Y. , Yanık S. , *TMS - TFRS* , TÜRMOB Yayınları 2012
- Örten, Remzi, (2000). Finansal Türev Ürünler ve Muhasebe İlkeleri, Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi, Cilt: 2, Sayı 2, ss.1-14.
- Özerhan, Y. & Yanık, S.(2012) *IFRS / IAS ile Uyumlu TMS / TFRS*, Ankara, Türmob
- Parlakkaya, R.(2005) *Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe*
Uygulamaları, Ankara,
- Sayılgan, G. (199),, “Finansal Risk Yönetimi”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 50/1-
2, Ankara
- Sayılgan, G. (1998), Finansal Türev Piyasalarındaki Riskler, *Siyasal Bilgiler Fakültesi*
Dergisi, 53/1-4, Ankara
- Şensoy, N. (2002). *Muhasebe Teorileri Ders Notları*, İstanbul
- Turhan, M. İbrahim, (1998), “Türev Finansal Ürünlerle İlgili On Temel Yargı”, AD
Business-Note Book, Haziran, s. 33.
- Tüm K, (2014), *Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Muhasebeye Yansımaları:*
Sürdürülebilirlik Muhasebesi, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, C:5/1
- <http://www.bireyselyatirimci.com/>
- <http://www.kap.gov.tr/>
- http://www.kgk.gov.tr/content_detail-345-1055-tms-tfrs-2015-seti.html